

oxf. 156.5 : 149.6 Cervus elaphus L.

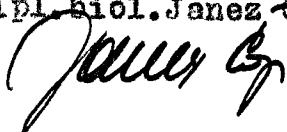
Biotehniška fakulteta
INŠTITUT ZA GOZDNO IN LESNO GOSPODARSTVO
Odsek za lovstvo

OBORA - ZIMOVALIŠČE ZA JELENJAD

Junij, 1969

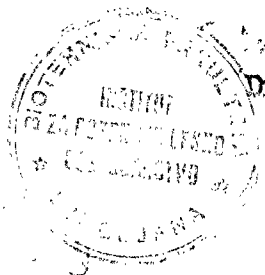
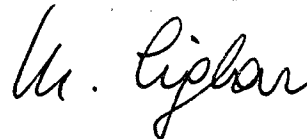
Sestavil:

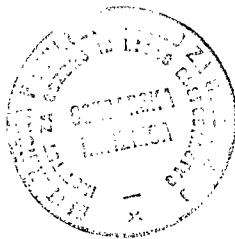
Dipl. biol. Janez Čep

Direktor:

Dipl. ing. Milan Ciglar

2 - 229

U v o d

Škode, katere povzročajo v Karavankah jelenjadi z objedanjem, obgrizanjem in lupljenjem in njih preprečevanje s tehnično in biološko zaščito, so že vrsto let jedro problema pri vsklajevanju gozdnega in lovskega gospodarjenja na tem območju. Ugotovitev, da se je obseg škod jelenjadi - obgrizanje in lupljenje - v zadnjih letih zmanjšal, kar gre pripisati občasnemu znižanju stalaža jelenjadi z odstrelom in kraljenju v zimskem času, nas ne more zadovoljiti. Stalež te divjadi, kateri je bil ugotovljen v zimi 1968/69 na krmiščih presega normiran stalež jelenjadi, porazna pa je struktura jelenjadi tako po spolu kakor tudi po starosti in kvaliteti. To dejstvo terja vskladitev gojitve jelenjadi in gospodarjenja z gozdovi na območju Karavank.

Problematika

Značilnost jelenjadi alpskega biotopa je v tem, da se divjad tekom leta zadržuje v višje ležečih bivališčih in da se pred nastopom zime seli v nižje predele lovišča. Ta prirodna migracija zajema 80 - 90 % stalaža jelenjadi in le manjši tropi divjadi ostanejo v višjih legah. Na ta način pride kontinuirano vsako zimo do koncentracije jelenjadi na nižjih lokacijah in škode se pojavljajo prvenstveno na teh območjih.

V zgodnji spomladi, ko sneg skopni nastopi obratni proces - jelenjad migrira nazaj, v tako imenovana letna bivališča.

Krmišča pogojujejo te zimske koncentracije in jelenjad se zvesto, leto za letom zadržuje v neposredni okolici krmišč. Če so ta pravočasno in zadostno založena s kvalitetno krmo, je privlačnost krmišč še večja, jelenjadi pa je položena krma edini izvor hrane. Če te ni, oziroma je nezadostna in slaba, se divjad hrani z objedanjem mladja ter z obgrizanjem in lupljenjem lubja drevesnih vrst.

Problem nastopi tudi tedaj, ko jelenjad v zgodnji spomladi, ko sneg kopni, zapusti krmišče, če tudi so dobro založena in se pomika v višje predele. Ta migracija poteka predvsem po pobočjih, kjer sneg hitreje kopni in divjadi ostane za jedilni list le objedanje mladja drevesnih, grmovnih vrst ter lupljenje debel.

Ves ta proces migracije in koncentracije jelenjadi je odvisen od trajanja in višine snežne odeje. Iz opazovanj v preteklih letih smo ugotovili, da je na primer jelenjad v zimi 1962/63 prišla na krmišče že prve dneve novembra, leto kasneje pa šele v prvi dekadi meseca januarja. Spomladi ni tako velikih časovnih oscilacij, kdaj jelenjad zapušča krmišča.

Poleg tehnične in biološke zaščite pred škodami po veliki divjadi se v novejšem času uvaja v prakso nov gojitveni ukrep, ki je prvenstveno namenjen znižanju škod, po drugi strani pa koristi tudi divjadi - izgradnja tako imenovanih obor - zimovališč za jelenjad. Ta zimovališča

je umestno graditi le tam, kjer je migracija zakon prirode, to je v razgibanem alpskem terenu in v Karavankah je tak slučaj.

V nadaljnjem iznešemo podrobnosti o zimovališčih, s katerim smo se seznanili v predelu Avstrije - Hohe Tauern, kjer je na območju 54.000 ha gozdnatih površin 22 zimovališč.

Pomen zimovališč

Praksa je pokazala, da se jelenjad normalno v zimskem času zadržuje v neposredni bližini krmišč in da je radius gibanja jelenjadi v tej dobi minimalen. Tudi tam, kjer jelenjad stalno živi v ograjenih loviščih in če tudi je ta obora velikosti le 100 ha, jelenjad izkoristi v zimi le oca 10-15 ha. Pogoji je seveda v tem, da so krmišča stalno oskrbovana.

Namen zimovališča je v tem, divjad zadržati v obori preko zime, vendar do meseca maja, to je 5-6 mesecev, ko sneg skopni in šele tedaj se jo spusti na prostost. S tem škode, ki nastanejo v zimskem času odpadejo, oziroma so omejene le na površino ograjenega prostora - zimovališča. Praksa je že potrdila tak ukrep kot umesten in se izvaja, po naših informacijah v Avstriji, že v tem letu pa nameravajo tudi Čehi, katere tare isti problem, pristopiti k temu ukrepu.

Lokacija zimovališč

Zimovališče mora biti locirano tam, kjer se divjad v zimskem času koncentrira. Če že krmišča obstojajo in je jelenjad vajena prihajati že vrsto let tja, je najbolj enostavno in najmanj tvegano, postaviti ogrado na istem mestu, to je okoli krmišča. V Avstriji so nas seznanili z njihovo prakso pri izbiri mest za zimovališča: tam kjer se pojavi večji trop jelenjadi, kateri ne prihaja na krmišče, postavijo provizorno krmišče, ki ga dobro zalegajo s krmo tudi še v naslednjem letu. Jelenjad se hitro privadi novega krmišča in v tretjem letu zgradijo na tem mestu oborožena zimovališča.

Idealna lokacija za zimovališče je tista, kjer od skupne površine 1/3 le-te tvori travnik, pašnik in 2/3 sestoj. Pašna površina ima poglobljen pomen spomladi, da ima jelenjad svežo travo, gozdnati predel pa nudi divjadi zavetje in kritje. Pri tem je paziti, da se v zimovališče zajame star sestoj in ne mlada kultura, katero bi divjad slej ko prej poškodovala in tako ostala brez kritja. Debla v zimovališču je potrebno mehanično zaščititi.

Ker ni zaželeno, da se v eno zimovališče zbere več kot 40-5 kosov jelenjadi, je potrebno zgraditi več zimovališč, število teh zavisi od višine stalaža divjadi. Zimovališča pa morajo biti locirana tam, kjer je možen dovoz hrane s prevoznim sredstvom.

Velikost zimovališč

Od števila jelenjadi, katera prihaja na krmišče se ravna tudi velikost zimovališča - od 8 do 12 ha, oblika pa zavisi od konfiguracije terena.

Ograda mora biti stabilna, višina 2 m, grajena iz pocinkane žice, debeline 2 - 2,5 mm (glej slika 7). Razmak med nosilnimi koli naj bo 4 - 5 m. Ogrado je možno kombinirati tako, da je le-ta do višine 1 m iz pletene žice, ostali del iz-popolnimo z horizontalnimi in vertikalnimi žičnimi elementi, oboje pa mora biti dobro napeto.

Splošen opis funkcije zimovališča

V priloženi skici so shematsko prikazani vsi objekti, kateri tvorijo zimovališče:

Mala obora - A (sl. 4, 5 in 6): Je sestavni del velike obore in služi za prehod jelenjadi iz prostosti v velike obore. Velikost te obore je 1 ha, v sredi leži krmišče. V ogradi je troje vrat in dvoje vskočišč. Ob strani je postavljena visoka zaprta preža. Iz te se s potegom žice zapirajo vhodna vrata.

Velika obora - B (slika 10, 11, 12 in 13) : V tej obori velikosti 8 do 12 ha so razporejeni naslednji objekti:

- a) centralno nadkrito krmišče in skladišče za hrano
- b) lovka (za odlov divjadi, markiranje, preventiva)
- c) mala ograda - krmišče za mlado jelenjad
- d) krmilna korita za koncentrate in seno
- e) solnice
- f) voda

Stranska vskočišča - C (slika 8 in 9): Teh je lahko več in so namenjeni divjadi, katera kasneje prihaja in sili v veliko oboro na krmišče.

Pristop in dovoz krme ter transport odlovljene divjadi poteka skozi glavni vhod blizu centralnega krmišča v veliki obori.

Sistem zapiranja jelenjadi v zimovališče je naslednji :

Ko se jelenjad pred zimo (snegom) prične seliti v smeri krmišča (zimovališča), so vrata v mali obori (A) odprta, prav tako oboje vrat na prehodu iz male obore v veliko. Krmišča morajo biti že tedaj oskrbovana z ustrezno krmo - lucerno, senom, vejniki. V času te migracije mora v bližnji okolici zimovališča in stečin vladati popoln mir (to velja predvsem za gozdarska dela), divjad ne sme biti vznemirjena. Jelenjad je v začetku plaha, nezaupljiva, oprezna in prihaja na krmišče zvečer, večinoma ponoči. Ves ta premik jelenjadi mora lovec budno spremljati z visoke preže.

Jelenjadi pustimo prost prehod v obe smeri, da se privadi na krmišče. Ko prične trop stalno obiskovati malo krmišče, se zapro s preže vhodna vrata in divjad požene skozi dvoje vrat v veliko oboro. Prvo "zajetje" divjadi mora stremeti za tem, da se zapre glavnina divjadi. To se ponavlja večkrat, čeprav je število jelenjadi kasneje manjše. Ko je tako večji del jelenjadi že v veliki obori, se vhodna vrata v malo in veliko oboro zapro, preostala jelenjad ima pa še vedno možnost, priti v eno in drugo oboro preko vskočišč ali pa pri stranskih žepih direktno v veliko oboro.

Avstrijec dr. Reuss ~~ni~~ je posredoval sledeča zapazanja: Če zapade v kratkem času precej snega, je premik jelenjadi v smeri krmišča hitrejši. Precej jelenjadi sama prehaja iz male obore v veliko, ker jo privlači centralno krmišče, katero je že v začetku založeno s koncentrirano krmo - koruzo, žitlom, kostanjem, repo, briketi, senom, lucerno, vejniki itd. V preteklih dveh letih je uspel privabiti v zimovališče 80-90 % jelenjadi. Divjad, katere ostane izven krmišča, odstrelijo, štedijo le posamezne jelenje, ki imajo kapitalne zasnove rogovja. Tem puste možnost, da event. še kasneje vskočijo v oboro. Njegova računica je preprosta. - V zimovališču ima določeno (zaželeno) število divjadi. Tu je možno strokovno ugotoviti sestav staleža po spolu, starosti in kvaliteti. Selekcijo vrši z odlovom na krmišču in prodana jelenjad mu krije ves izdatek za krmiljenje in še več. Tako zavestno vpliva z intenzivnim krmiljenjem na kvaliteto divjadi, to je cilj gojitve, gozd pa obvaruje pred občutnimi škodami, katere so mu v prejšnjih letih, ko ni bilo v lovišču organiziranih zimovališč, delale precej preglavic.

Jelenjad ostane v zimovališču do prve polovice meseca maja, datum izpusta se ravna po ozelenitvi. Ob izpustu divjadi na prostost mora imeti le-ta dovolj sveže zelene hrane.

Centralno krmišče (slika 11, 13)

To je podkletena, nadkrita zgradba. Spodnji prostor služi za vskladiščenje koncentrirane, sočne krme, zgornji prostor je izkoriščen za jaslji in vskladiščenje sena. Pod ostrešjem je opazovalni prostor, odkoder se tudi zapirajo vhodna vrata v lovko. Na zgradbo se navezuje ograjen prostor za odlov divjadi. Okoli krmišča so razmeščena korita.

Število le-teh mora biti enako številu odraslih jelenov in košut v zimovališču. Za mlado jelenjad mora biti zgrajen z letvami ograjen prostor v velikosti 6 x 5 m in višine 2 m. Razmak med letvami dopušča prehod le mladi jelenjadi (slika 12). V sredini te ograde se polaga dnevno krma.

Mlada, doraščajoča jelenjad ima večje potrebe za svoj normalni razvoj in pri odprtih krmiščih je reden pojav, da starejša jelenjad odriva mlado od položene krme, oziroma jo enostavno ne pusti h koritom. Temu pojavu pa se izognemo z ograjenim prostorom.

Krmljenje

Kakor hitro se odločimo za izgradnjo zimovališč, moramo takoj računati s precejšnjim izdatkom za krmljenje.

OBORA - ZIMOVALIŠČE ZA JELENJAD

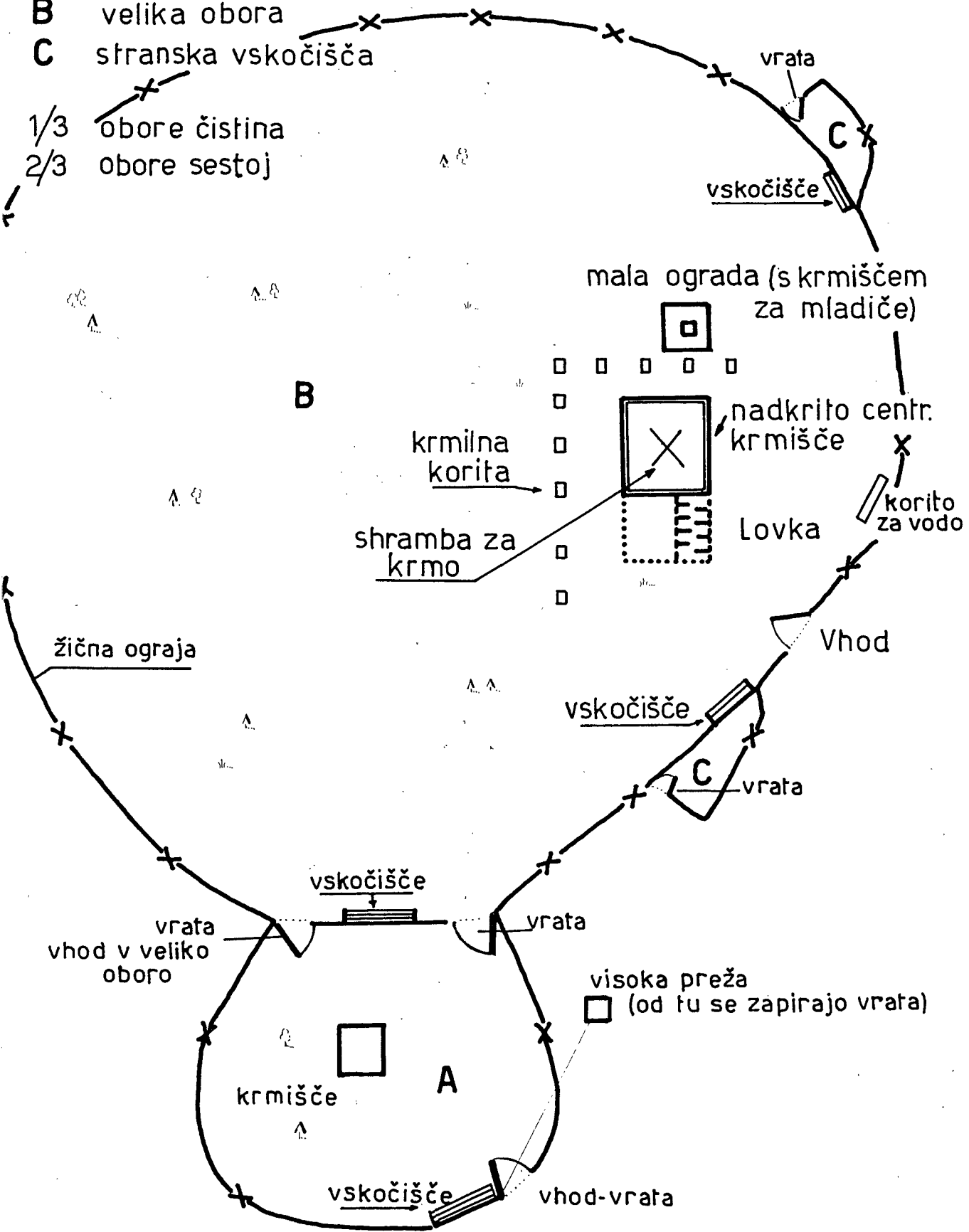
A mala obora

B velika obora

C stranska vskočišča

1/3 obore čistina

2/3 obore sestoj

Brez intenzivnega krmljenja skozi vso dobo zimovanja ter kvalitetne sestave hrane, katere mora biti prilagojena fiziološkim zahtevam organizma - ne bo dosežen želeni cilj. Gozdarjem bo sicer zadoščeno, čim bo jelenjad v zimovališču - nikakor pa ne lovcu, če misli divjad hraniti le s senom in podobno balastno hrano.

Poznana je študija Nemca Vogt-a, kateri je v obori Schneeberg uspel z intenzivnim krmljenjem vidno poboljšati kvaliteto sicer slabe jelenjadi in srnjadi. S tem je že pred vrsto let dokazal, kakšen je vpliv pravilnega krmljenja na telesno kondicijo, kvaliteto divjadi in razvoj rogovja. Jedilni list jelenjadi v zimovališču mora biti pester in kvaliteten.

Ožja okolica krmišča mora biti vsako leto očiščena iztrebkov, korita dezinficirana. Brez preventive je precej riskantno v tako omejenem prostoru držati večje število jelenjadi.

Tudi travnati del zimovališč-a mora biti dobro oskrbovan, gnojen, da nudi divjadi v zgodnji spomladi dobro in svežo zeleno hrano.

Vskočišča (sl. 6, 9)

Preko vskočišč divjad lahko stalno pride v eno ali drugo oboro. Vskočišče je lahko nasuto do višine ograde ali poglobljeno z izkopom in podprto s hlodi. Višina je najmanj 2 m, tako da divjad ne more preskočiti. Vskočišče mora biti stabilno grajeno, da ne pride ob deževju zaradi pritiska teže zemlje do sesutja.

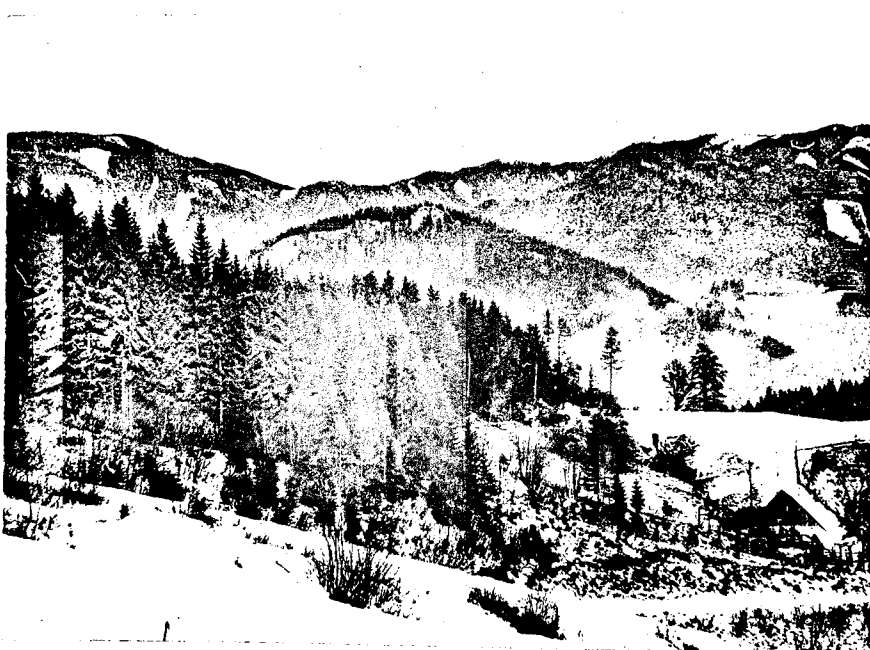
Zaključek

Odsek za lovstvo inštituta je uvrstil za leto 1969 v svoj raziskovalni program temo "Vskladitev gozdarstva in lovstva na območju GG Kranj in Zavoda za gojitev divjadi "Kozorog" Kamnik ". Tema je le nadaljevanje prekinjenih raziskav odseka iz leta 1959. Pri iskanju trajnejše rešitve za zmanjšanje škod, katere povzroča jelenjad z objedanjem, obgrizanjem in lupljenjem smrekovih kultur v Karavankah, nas je privedlo do proučitve reševanja tega problema v sosednji Avstriji.

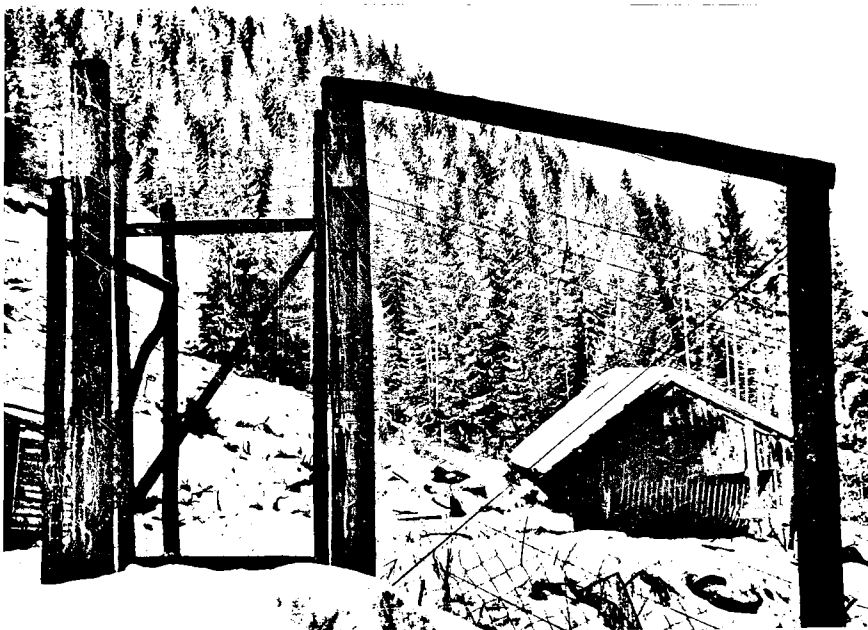
Gozdnemu gospodarstvu Kranj in Zavodu "Kozorog" predlagamo ta elaborat z namenom, da obe organizaciji proučita umestnost gradnje zimovališč na svojem območju.

S1.2
1/3 ZIMOVALIŠČA
JE ČISTINA - TRAVNIK

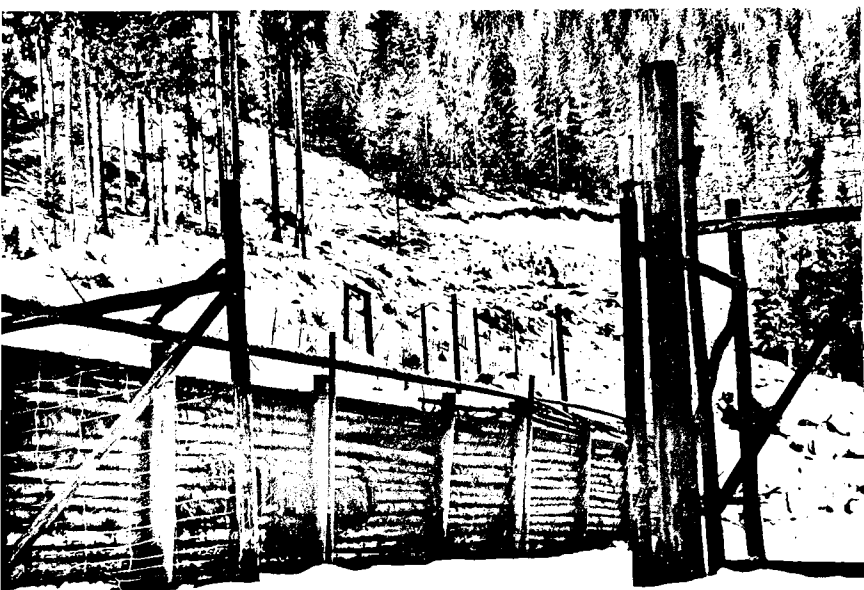
S1.3
2/3 ZIMOVALIŠČA
JE SESTOJ

Sl. 4
DEL MALE OBORE (A)

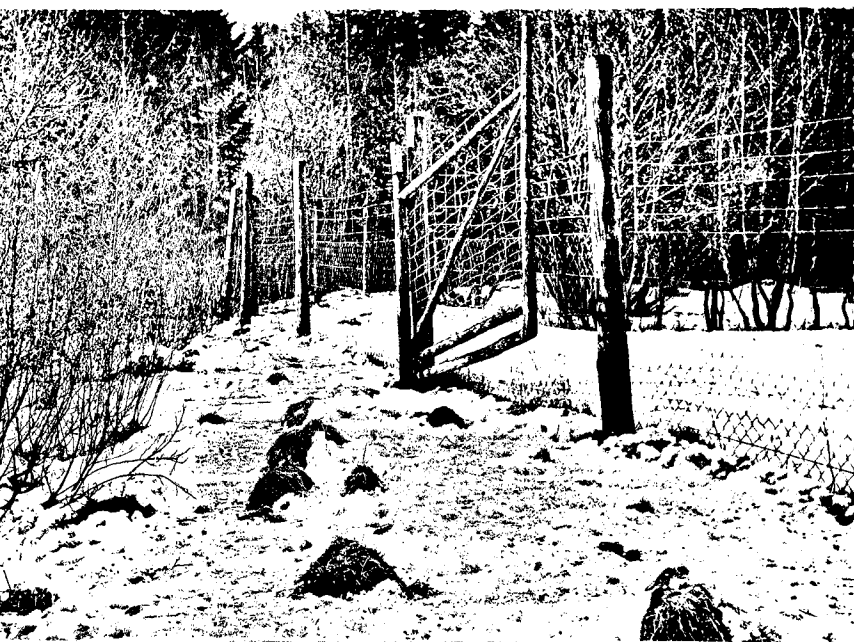

Sl. 5
KRMIŠČE V MALI OBORI(A)

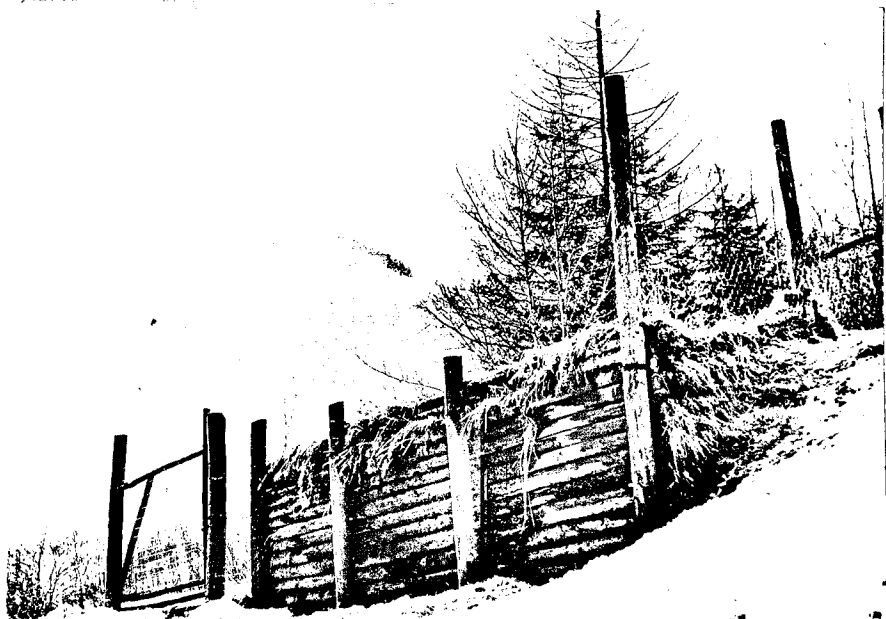
Sl. 6
VSKOČIŠČE V MALI OBORI(A)

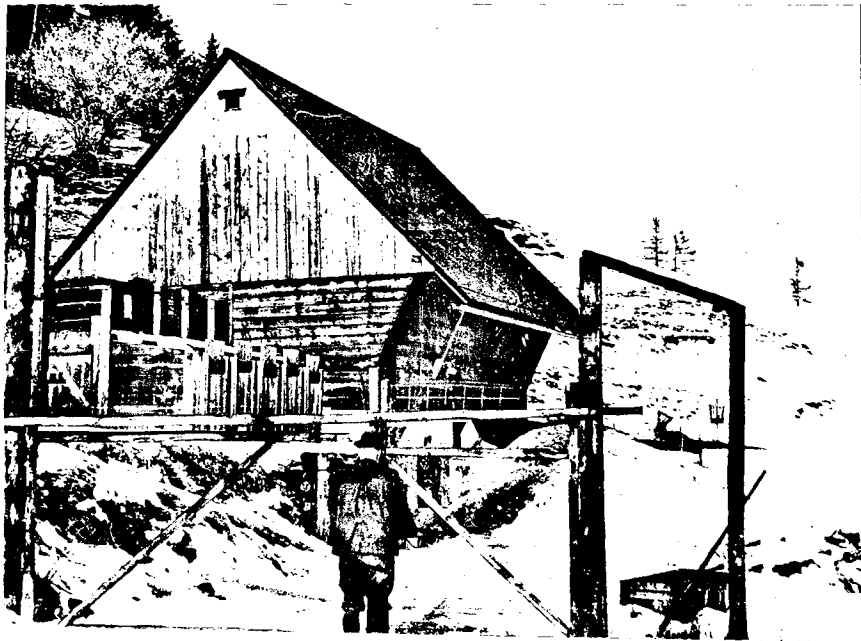
Sl.7
DETAIL ŽIČNE OGRADE(2M)

Sl.8
STRANSKI LIJAK (B)

Sl.9
VSKOČIŠČE
V VELIKO OBORO (B)

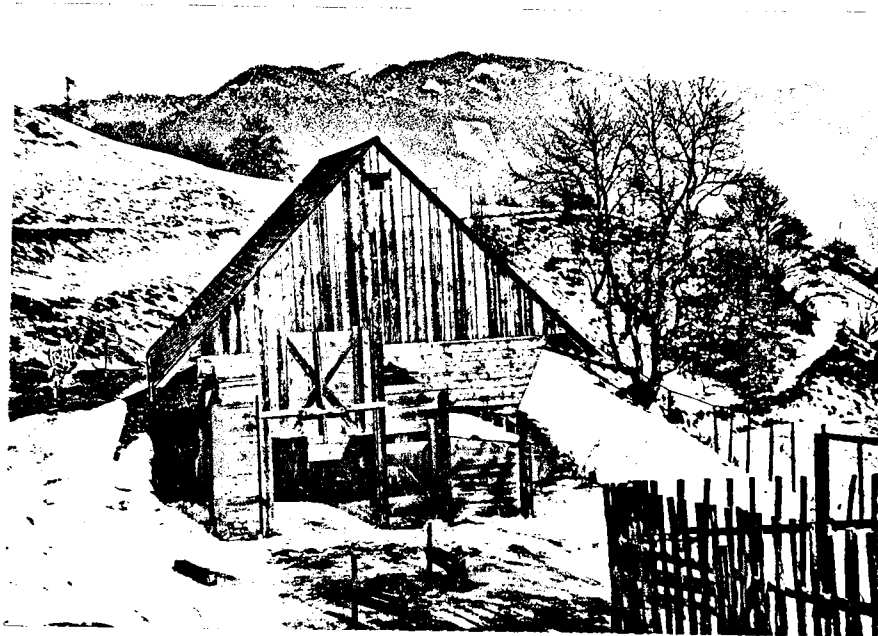
S1.10
VHOD V VELIKO OBORO (B)

S1.11
CENTRALNO KRMIŠČE (B)

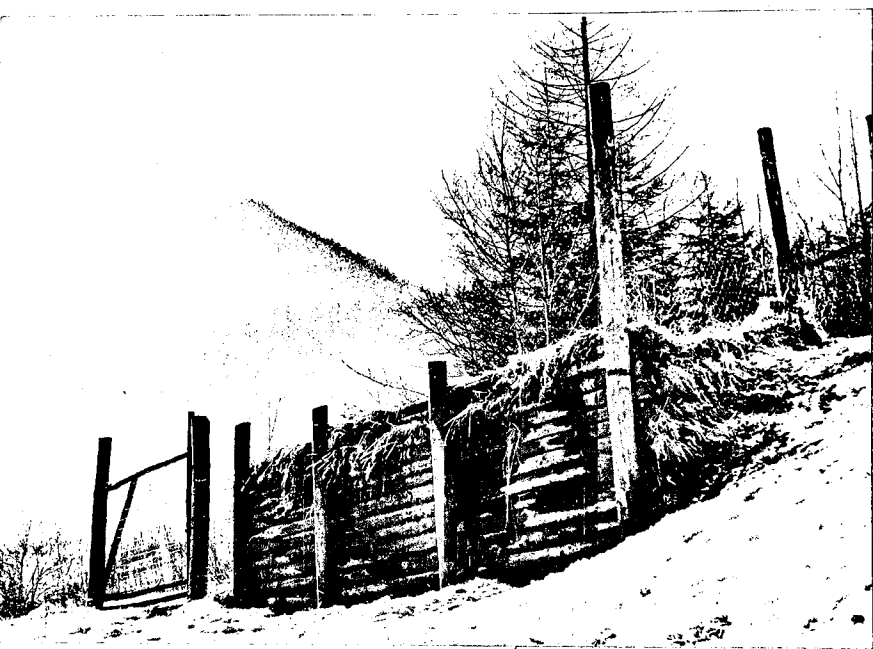
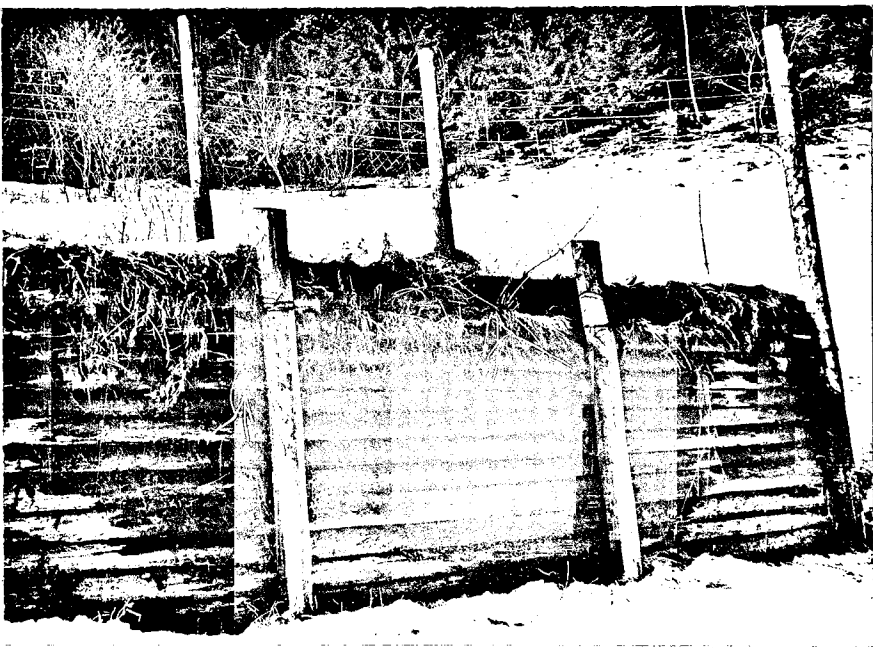
S1.12
KRMIŠČE
ZA MLADO DIVJAD(B)

Sl. 13
CENTR. KRMIŠČE Z LOVKO

Sl. 14
JELENJAD V ZIMOVALIŠČU

Polja in gozd

Divjad na tehtnici

Gozdovi ostajajo brez podmladka – Izgubljeni pridelki – Nasprotja dveh gojitvenih teorij

Veliko število in pestrost divjadi je prijeto ne le lovcem, ampak tudi izletnikom. Če je živali več, jo lahko pogosteje vidijo v naravi tudi taki, ki sicer sami ne bi stikali za njo. Človeku, ki ima vsaj malo smisla za naravo, mu tak pogled oziroma srečanje daje veliko zadovoljstvo. Divjad pa po drugi strani posega v človeško družbo, ker jemlje z njegovih njiv, čeprav si jih je bil človek v preteklosti res izkrčil na račun divje narave. Zato mu prepogosto prikazovanje divjadi ni všeč in jo hočeta zlasti kmet in gozdar držati na kratko. Govorimo o boju za hrano, za les, včasih tudi o boju za obstoj, od katerega najbrž ne bomo odstopili tudi ne v Sloveniji, tako da bi še bolj izselili njene gozdne dele.

Zato je potrebno koristiti divjadi in lova razmejiti s koristmi kmetijstva in gozdarstva. To dolgo pričakovano razdelitev je predvidel tudi slovenski zakon o varstvu, gojitvi in lovu divjadi, ki so ga sprejeli jeseni 1976, ki pa kot kaže, ne gre najhitreje v življenje. Na divjad namreč gleda marsikdo različno.

Tako je prikupni zajček za izletnika prijeten pogled, za lovca v jeseni dobrodošel plen, pozimi pa za sadjarja huda zver, ki mu zahrbtno gloda mlado sadno drevje. Srna je v gozdu črnooka lepota, v fižolji njivi pa je za kmeta enaka blazini škodljivih gosonic itd.

Ena izmed lovskih obveznosti je tudi ta, da lovci povrnejo škodo, ki jo napravi divjad. Zneski, ki jih na ta način povrnejo lovske družine oziroma njihova organizacija v Sloveniji, pa so skromni. Tudi sami kmetje to vedo in si velikokrat nočejo delati potov, jeze in čakanja, ki nazadnje prinese zgolj nekaj stotakov. Med oškodovanimi kmeti so tudi lovci, ki nočejo prijavljati škode, ker bi s tem delali stroške sami sebi oziroma svoji lovski družini. Posledica tega pa je družbena škoda zaradi divjadi, ki je očitno nihče ne računa; namreč škoda zaradi tega, ker so kmetje opustili in še opuščajo polja znotraj gozdov, ki so bolj izpostavljena divjadi in škodi, ki nastane s tem, da ne sejejo ali sadijo takih rastlin, ki jih divjad še posebej ceni. To pa seveda zmanjšuje obseg družbenega pridelka, kar kaže zapuščenje kmetij, pa tudi letni dohodki kmetij, ki se ukvarjajo zgolj s kmetijstvom.

Vse večja škoda pa je tudi v gozdovih. To ocenjuje vsako leto tudi statistika. Izračunala je, da napravi divjad skupaj z domačimi živalmi v slovenskih gozdovih zadnja leta za okrog 2 milijona dinarjev škode letno. Ta škoda bi potemtakem ne bila pretirana. Opozorila gozdarjev pa kažejo, da temu vendar ni tako. Tako trdi eno zadnjih poročil gozdnega gospodarstva Postojna, ki gospodarji z dokajšnjim delom notranjskih gozdov, namreč 7 48,478 hektarji, da zaradi pretiranega števila jelenjad in srnjad pretirano objeda naravni podmladek drevja. Poudarjajo, da v teh gozdovih sproti požre vse mlade jelke, javor in brest, mlade bukke pa objeda tako, da ne morejo zrasti višje, kot sežejo jelenji gobci in se zato ne morejo dvigniti v drevesni sloj. Razmeroma malo je poškodovano le smrekovo mladje. Postojnski gozdarji ugotavljajo, da bodo novi gozdovi potem-

takem siromašnejši za te vrste drevja. Pretirano objedanje je močno razredčilo tudi grmovni sloj gozda, prav tako pa je prepogosta paša divjadi iztrebila vrste trav in rastlin, ki so bile za prehrano divjadi najpomembnejše. Tako si divjad zaradi pretiranega števila naglo slabša lastne življenjske razmere. Ta večji obseg škode je zaznala zdaj tudi statistika, ki je lansko tovrstno škodo ocenila že na 7.13 milijona dinarjev.

Podobne ugotovitve prihajajo tudi iz kočevskih in drugih gozdov in celo iz tamkajšnjih zaščitnih pragozdov. V zadnjem času so si jih ogledali tudi tuji poznavalci in svareče ugotovili: imate še precej pragozdov, vendar jih ne boste več dolgo imeli, če boste dopustili, da divjad sproti požre ves podmladek. Tudi pragozdovi se morajo obnavljati. Ob tem velja spomniti, da imamo že dolgo predpis, ki prepoveduje domačim živalim pasti se po gozdu, ker je že dolgo znano, da bi takšna splošna paša gozdu naredila preveliko škodo.

Pogled na namen lova se je spreminjal hkrati z razvojem družbe. V glavnem pa je v zadnjem stoletju prišel od želje po čim večjem ulovu, do iskanja čim lepših trofejev, torej čim lepših in težjih rogov, kož in zobovja uplenjene divjadi. V ta namen so tudi določili določene dele živali kot trofeje, čeprav jih v prejšnjih časih niso tako obravnavali, kot lobanje divjih mačk, volkov ipd. Prizadevanju po velikem številu divjadi v loviščih pa se sami lovci, kot kaže, niso nikdar odrekli.

V povojnem obdobju je dobil lov tudi narodnogospodarsko vlogo. Divjad je namreč del ljudskega premoženja. Poleg razvedrila prinaša tudi korist, je namreč vir deviz, hrane itd. To pa družba potrebuje, zato je treba divjad varovati in gojiti. Koristna je predvsem rastlinojeda divjad, mesojedi omejujejo njen razvoj, zato so škodljivci. Pri gojenju so se torej, tako kot v drugih razvitih državah uveljavila načela, ki so veljala tudi v domači živinoreji. Vse skupaj pa je poskus posnetka človeške urejene družbe, koder ima lovec pomembno vlogo oblasti pri tem gojenju. Naloga lovca je skrbeti za odstranjanje šibkih živali, češ da šibkejše živali večinoma prenašajo tudi na svoje potomce svojo šibkost. To je odsev rasne teorije in selekcije, ki vlada tudi v domači živinoreji. To šibkost naj preprečuje tudi zimsko krmljenje divjadi. Kljub temu pa nagrajevanje in lovske razstave trofejev spodbujajo odstrel najmočnejših in torej za življenje in potomstvo najbolj sposobnih moških živali, kar deluje nasprotno. Drugo pomembno načelo lovcev pa je, da naj lovec kot nekakšen vitez varuje v gozdu breje samice in doječe samice z naraščanjem pred mesojedo divjadjo, klatskimi psi in divjimi lovci. Temu služi navsezadnje tudi lovopust, torej obdobja, v katerih ni dovoljeno loviti.

Ta način vzgoje tovrstne divjadi, ki ga zdaj nekateri imenujejo hlevski, je pripeljal do tega, da se je rastlinojeda divjad pri nas močno razmnožila. Potemtakem je, vsaj kar zadeva številčnost, izpolnil vsa pričakovanja in je uspešen. Ne bomo razpravljali, ali je zdaj divjadi pri nas več, kot jo je bilo v davnini. Govato jo je na splošno več

kot tedaj, ko so gospodarili pod geslom, da je kmetijstvo glavni vir narodnega dohodka in so z nagradami ali brez njih bolj ali manj iztrebili precej živalskih vrst. Tudi glede na nekdanji obseg obdelovalne zemlje na Slovenskem ter na takratni obseg grmišč na nekaterih območjih jo je zdaj veliko.

Divjadi sicer ni moč povsem točno prešteti, vendar pa je lovska statistika o tem vendarle zgovorna. Po njenih podatkih je bilo leta 1976 v Sloveniji kar 6153 jelenjadi, 4000 divjih prašičev, 13.447 gamsov in kar 75.927 glav srnjadi. To število »gozdne živine« vsekakor ni majhno, tudi če jo primerjamo s številom domače živine.

Zadnja leta se v svetu in pri nas pojavlja nova teorija o življenju divjadi, ki ji priznava pravico do nekakšne »samouprave«. Namreč do tega, da naj se človek odreče nadzoru nad divjadjo ter naj bolj ali manj prepusti, da se mesojede in rastlinojede živali s pomočjo svojih zob, rogov in kopit »dogovorijo«, katere in koliko jih bo kje živele. To je tisto, kar bo pripeljalo do najboljšega naravnega ravnotežja. Ta zamisel potemtakem zavrača vrsto dosedanjih pogledov na lov, predvsem na njegovo gospodarnost in donosnost, na varstvo samice z mladiči, na smisel zimskega krmjenja in navsezadnje tudi na smisel samega lovca, ki naj potemtakem raje ostane doma na toplem, saj se namesto njega po gozdu preganjajo za plenom mesojedci in se trudijo za selekcijo.

Lovska merjenja in tehtanja živali ter rogov ter primerjave s takšnimi podatki tistih iz časov, ko je bilo pri nas manj divjadi, so pokazala, da je teža srnjadi in jelenjadi vse manjša, s tem pa tudi teža njihovih rogov, čeprav ne moremo zamočlati nekaterih rekordno močnih trofejev, ki so jih kljub temu povprečnemu slabljenju uplenili v zadnjih letih v Sloveniji. Tako je povprečna teža jelenov, ki je v razdobju 1910 do 1940 po nekem računu znašala pri nas 180 kilogramov, padla po vojni na zgolj 120 do 130 kilogramov.

Kaže, da so se ob škodi v gozdarstvu in kmetijstvu tudi zaradi tega slabljenja divjadi nekateri lovci v Sloveniji odločili za ravnanje po novi teoriji, namreč da bo povečanje števila mesojedov okrepilo moč jelenov in srnjakov ter njihovih rogov. To pa je po drugi strani tudi nekakšno priznanje nemoči, da bi lovci skrbeli za uspešno selekcijo divjadi. Potemtakem le mesojede živali vedo, kaj je zdravo in sposobno plemena, kaj pa ni. Mesojede živali, ki so kos srnam, jelenjadi, muflonom ipd. pa sta pri nas, poleg za te namene povečini lenega medveda, le volk in ris.

Volka in risa pa so očitno stoletne krvave izkušnje razglasile za klavca in zverini, ki se kdajpakaj bodisi v lakoti ali zaradi steklene lotita tudi človeka. Risa so zato pri nas tudi povsem iztrebili, za volčjo kožo pa so še dolgo po zadnji vojni izplačevali nagrado.

Tako je bilo tudi marsikje drugje. Zato ju skušajo v svetu zagovorniki nove teorije »rehabilitirati«, torej dati ugled, in zdajšnjemu človeku – ki je med razvojem industrije marsikje že pozabil na težave, ki jih je še ne tako dolgo kot ovčar in živinorejec imel z ostrozobima gozdnima obiskovalcema – dopovedati, da se mu v njuni bližini vendarle ni treba bati za kožo.

Pri nas so tako v začetku leta 1973 dokaj tiho naselili rise, in sicer z dvema namenoma. Namreč zato, da bi Sloveniji vrnilo iztrebljene živali, sicer pa zato, da bi risi razganjali trope jelenjadi, ki se zadržujejo v določenih delih gozda in jih obzirajo do živega. Kaže pa, da zaenkrat ta zajetni čopasti maček vendarle še ne opravlja takšne vloge, čeprav vedo lovci povedati, da v snegu že grdo kolje jelenjad.

Zato so zagovorniki mesojede teorije pozlatili tudi volka. Kaže, da so bili Nemci tisti, ki so ta leta ugotovili, da se je pravljica Rdeča kapica, potem ko se je vrnila iz obiska pri babici v gozdu, svoji mami zlagala, češ da jo je požrl volk. Volk da človeku ni nevaren, ker ima dovolj hrane v gozdu. O tem, da to niso povtirano prepričani, kaže to, da so Nemci hitro postre-

lili družino volkov, ki jim je nedavno ušla iz narodnega parka in se potikala po deželi.

Ob teh razpravah so pri nas prepovedali loviti volkove najprej v lovišču pri Kočevju, zdaj pa so jih naselili celo v snežniške gozdove. Volk pa je dober tekač in klavec ter pokoplje precej več, kot rabi zase in za sproti, kar vedo povedati ne le ovčji pastirji, pač pa tudi lovci zagovorniki prejšnje »hlevske« lovske trofeje.

Kljub temu, da so mesojedi dobili nalogo skrbeti za zdravo jelenjad in srnjad, pa po drugi strani lovci še naprej prepovedujejo to pravico domačim psom, nelovcem ipd. Ohranjajo še tudi lovopust v času brejosti in vzgoje mladičev, čeprav je očitno, da volk in ris v tem času nista in ne bosta do samic in mladičev viteška.

Tu ne bomo razpravljali o umetnosti takšnega razmerja sil v lovstvu. Tudi ravnanje v skladu s spoznanji o medsebojnem delovanju celovite narave bo sčasoma gotovo rodilo uspeh in znižalo število jelenjadi in srnjadi. To bi bilo nemara moč sicer opraviti hitreje, pa tudi z večjo mero gospodarske koristi tako, da bi to opravili lovci.

Ti sicer ne love zaradi mesa, vendar pa bi s stališča ljudskega gospodarstva bilo umestneje to divjad prodati kot meso, kot pa jo pustiti, da jo pokoljejo volkovi in da v veliki meri zginejo na gozdnih tleh.

Čeprav je potemtakem pri nas prevladalo spoznanje, da je divjadi občutno preveč, očitno ni nihče povedal, koliko jo je preveč in koliko bi je moralo biti, da bi zadoščili kulturno naravovarstvenemu pomenu ohranitve vseh vrst divjadi. Gozdno gospodarstvo Postojna sicer ugotavlja, da se-gajjo prvi znaki neuskajenosti med divjadjo in gozdno hrano (torej pretirano obžiranje podrasti) na njihovem območju v leto 1967. Potemtakem bi morali zdajšnje število jelenjadi vsaj prepoloviti. Spomladi leta 1967 je namreč lovska statistika naštetela v Sloveniji 3200 jelenjadi, 1100 divjih prašičev in kar 54.200 srnjadi. Ker pa je bilo tedaj že opaziti škodo, bi bil tudi tolikšen stalež negospodaren. Najbrž ne smemo pozabiti, da je že v zadnjem delu grofovskih časov na Slovenskem jelenjad domovala zgolj v umetnih ogradah in je torej drugje tako rekoč ni bilo, čeprav les takrat ni imel tolikšne cene in družbene pomembnosti, kot jo ima zdaj. O zgornji znosni meji divjadi pa se, kot kaže, še niso izrekli tudi kmetje.

Če pa bodo jelenjad z leti redčili volkovi, v kar ne gre dvomiti, se bo ob tem njihovo število povečalo in po naravnih zakonitostih, zaradi katerih prav zdaj ne vedo, kako bi opravili z delom jelenjadi in srnjadi – bodo presegli obseg, ki jim ga dopušča gozdna hrana. Tedaj se najbrž volkovi ne bodo prepustili prostovoljnemu stradežu. V naši naravi poleg človeka tudi ni drugega volčjega sovražnika. Najbrž se vendarle velja že zdaj vprašati, ali bodo tedaj lovci lahko ukrotili lačne volčje gobce, če zdaj ne morejo sami zmanjšati nekaj sto prežvekujočih jelenjih tropov in dela pohlevnih srn in robovih slovenskih polj. Znani kočevski medvedji in volčji lovec Ivan Grajš opozarja, da lov na volkove ni enostaven. Volk ni medved, ki bi redno prihajal na postavljena mrhovišča. Tiho je treba presedeti dolge hladne noči ob volčjih stečinah, pravi, da se ponudi priložnost za en sam strel. Takšna lovska vztrajnost pa pri večini sodobnih lovcev ni pogostna, pristavlja, volkovi pa se množe naglo.

Nemara bi o tem kazalo razmisliti že zdaj, ko so volkovi še v mejah, ki so znosne in ukrotljive z navadnimi sredstvi. Kulturno varstvo narave pa najbrž tudi ne zahteva, da bi bilo volkov, kot ponekod psov v mestu. Bistvena naloga je najbrž postreliti tisti in tolikšen del divjadi, ki je prevelik glede na zahteve kmetijstva, glede na možnosti gozdarstva in potrebe samih živali, da so dobro prehranjene in da imajo potem zadovoljive trofeje. Kar bo ostalo lahko kot doslej poleg lovcev izbira po plemenški sposobnosti tudi nekaj volkov in risov. Zato, da ne bo divjad delala škode, pa je treba najbrž nadaljevati to, česar se lovci in gozdarji že lotevajo.

Ilija Popit